

Вихователям на замітку

1. Оновлення програми виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина»

Оновлення програми виховання і навчання

дітей від 2 до 7 років «ДИТИНА»

На численні запити практиків дошкільної освіти авторський колектив програми виховання і навчання «ДИТИНА» завершив роботу над підготовкою до друку третього, оновленого видання програми. Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «ДИТИНА» доопрацьована у відповідності до вимог сучасності. У змісті доопрацювань, які досить значні та суттєві, викладено інформацію оптимального обсягу та відповідну віковим можливостям дітей дошкільного віку, враховані сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти.

З урахуванням введення дошкільної освіти як обов'язкової нагальною стає проблема підготовки дітей до навчання у початкових класах. У зв'язку з цим суттєво доопрацьовано розділ «Наші старші діти», де натепер розміщено диференційований зміст навчально-виховної роботи для дітей 6 року життя та 7 року життя, що дає змогу вихователям варіювати зміст навчально-виховної роботи з урахуванням вікових особливостей 6-річних або 7-річних дітей, які відвідують ці групи. Зміст цього розділу програми «Дитина» повністю узгоджений із програмами початкової школи та забезпечує взаємозв'язок змісту дошкільної та початкової освіти.

Також у програмі «ДИТИНА» було закладено з початку існування та посилено зараз спрямованість на розвиток індивідуальності дитини дошкільного віку, що відповідає сучасним тенденціям освіти взагалі та дошкільної освіти зокрема. Це відображено у вступі, принципах роботи за програмою, завданнях, змісті усіх розділів, показниках успішного розвитку дітей, що націлюють вихователя на формування цінностей, почуттів, урахування індивідуальних відмінностей дитини, розвиток її самоповаги, самооцінки, особистісних властивостей, тощо. Також це відображено у спеціально присвяченому цьому питанню підрозділі «Зростає особистість», де виокремлено базові особистісні властивості та окреслено основні чинники та засоби їх розвитку. Посилено представлення принципу індивідуального підходу до виховання і навчання дітей дошкільного віку, що більш детально розкривається у методичних рекомендаціях до програми.

У вступі та змісті основних підрозділів (перш за все у розділі «Гра-джерело радості, мудрості і добра») закладено основи компетентнісного підходу, показано, яким чином ігрова діяльність як провідна має впливати на розвиток ключових компетенцій дитини. Крім цього, у «Показниках успішного розвитку дитини», що визначені до кожного з підрозділів, визначено, за якими ознаками вихователь може встановити результативність своєї роботи з дітьми.

Програма забезпечує здійснення інтегрованого підходу до навчально-виховної роботи з дітьми, оскільки у сформульованих завданнях, показниках успішного розвитку та інших рубриках показано, яка саме через зміст певного розділу відбувається оптимізація різних форм активності дітей, запропонованих у «Базовому компоненті дошкільної освіти в Україні». Завдання роботи з дітьми по кожному розділу доповнено з урахуванням різних форм активності дітей – фізичної, пізнавальної, творчої, соціальної, мовленнєвої тощо. Серед найважливіших доопрацювань, зроблених авторським колективом, слід відзначити розробку нового розділу «Діти раннього віку», в якому розкрито зміст роботи з дітьми від

2 до 3 років у такій же логічній послідовності окремих підрозділів, що і по інших вікових групах. Зміст інформації, представленої у даному розділі, ґрунтовно розкриває зміст виховання та навчання дітей вказаного віку, що забезпечуватиме цілісний гармонійний розвиток дітей третього року життя з урахуванням фізичної, комунікативно-мовленнєвої, пізнавальної, сенсорної, художньо-естетичної, математичної та інших сфер розвитку. На початку даного розділу окреслено основні характеристики психофізичного розвитку дітей третього року життя, сформульовані основні завдання виховної роботи. В розділі «Організація життєдіяльності дітей» даються рекомендації щодо орієнтовного режиму дня дітей в осінньо-зимовий та весняно-літній періоди як у дитячому садку, так і вдома. Визначено показники, за якими можна встановити успішність роботи вихователів. У відповідності до державних стандартів підготовки вихователів у програмі «ДИТИНА» виокремлено розділ «Дитина у довкіллі», де для кожної вікової групи представлено доопрацьований зміст ознайомлення дітей з соціальним та предметним довкіллям, що становить змістову основу і компетентність мовленнєвого розвитку дітей (знання конкретних життєвих фактів, уявлення про навколишню дійсність стимулюють мовленнєву діяльність, збагачують мовлення) та виступає джерелом збагачення ігрової діяльності дошкільників. За тематичним принципом висвітлено пізнавальні (система знань про суспільство, Батьківщину, її державні символи, звичаї та традиції українського народу; практичні уміння діяти у предметному довкіллі), розвивальні (розвиток наукового світогляду, прагнення до активного пізнання предметного та соціального довкілля, особистісної культури в довкіллі, усвідомлення власного «Я», місця серед інших людей) та виховні завдання (виховання поміркованого і дбайливого ставлення до соціального і предметного довкілля та ін.).

Крім цього, доопрацьовані матеріали до всіх інших вікових груп майже за усіма підрозділами та рубриками, що виділені у програмі. Основний зміст доопрацьовань – додана інформація сучасного характеру (оновлена тематика ігор, занять з дітьми, літературних творів, посилені теми «Совість», «Права дитини», «Батьківщина», «Сім'я», «Космос», «Київ-столиця України» та інші. Отже, суттєво доопрацьовано усі розділи програми з урахуванням сучасних тенденцій розвитку дошкільної освіти. У кожному розділі підсилено змістові лінії, які спрямовані на розвиток у дитини базових особистісних якостей, самооцінки, самоповаги й самосвідомості, розуміння прав та обов'язків, екологічної та валеологічної освіченості, творчості, становлення ціннісного ставлення до оточуючого середовища, людей, самого себе, діяльності.

Створено розділ «Художня література», який з'явився на місці суттєво доопрацьованої рубрики «У нас в гостях книжка». В даному розділі збережено завдання ознайомлення дітей з книгою та значно поглиблено зміст роботи з художньої літератури за рахунок формування різних видів компетенцій: когнітивно-мовленнєвої (знання про письменників, їх твори в межах програми; уміння відтворювати знайомий художній твір, читати напам'ять вірші, пригадувати назву твору тощо), поетично-емоційної (здатність виразно читати знайомі поетичні твори, здійснювати їх елементарний художній аналіз), оцінювально-етичної (уміння свідомо аналізувати вчинки персонажів, висловлювати власні судження), театральної-ігрової (розігрування змісту знайомих художніх творів). Підкреслимо, що вказані доопрацювання спрямовані не лише на оновлення змісту, але і на вилучення інформації застарілої, що не виправдала себе, не відповідає віковим можливостям сучасних дітей та умовам роботи ДНЗ.

Зазначимо, що матеріали програми розподілено у відповідності до кожного року життя дошкільника, що відповідає сучасним реаліям дошкільної освіти, вкрай важливо та зручно для вихователів, сприяє підвищенню якості їх роботи. Крім цього, матеріал програми структуровано у відповідності до навчальних планів ВНЗ та сучасних галузей наук – дитячої психології, дошкільної педагогіки, окремих методик, що полегшує її тлумачення викладачами відповідних кафедр та роботу за нею вихователями ДНЗ, а також забезпечує наступність та логічну узгодженість із навчальними дисциплінами початкової школи. Суттєві оновлення також представлені у методичних рекомендаціях до програми, що значно перероблені з урахуванням основних доопрацювань самої програми. Повністю оновлені майже усі розділи методичних рекомендацій, доповнено новий розділ по роботі з дітьми раннього віку, де розкриваються рекомендації по роботі з дітьми 3 року життя у відповідності до рубрик даного розділу; додано нові матеріали з розвитку особистості, які містять рекомендації з питання розвитку особистісних властивостей через створення виховних психологічних ситуацій, якими має бути насичене повсякденне життя дітей дошкільного віку; наведено рекомендації щодо демократизації стилю спілкування з дітьми як важливої умови розвитку самоповаги дошкільника; наведено оновлену інформацію про організацію життєдіяльності дошкільника в умовах ДНЗ, організацію гурткової роботи із дітьми дошкільного віку, представлені рекомендації по створенню розвивального предметного середовища, по кожному розділу додані матеріали, що розкривають оновлений зміст програми.

Зазначимо, що практика використання програми виховання і навчання «ДИТИНА» підтверджує її високу результативність та якість роботи відомих вчених, спеціалістів з питань фізичного, естетичного, природничого, комунікативно-мовленнєвого, музичного та інших сфер розвитку дітей.

Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «ДИТИНА» відповідає вимогам, що пред'являються до сучасних програм дошкільної освіти, за якими мають право працювати державні дошкільні навчальні заклади у різних регіонах України, оскільки містить у собі зміст комплексного характеру та оптимального рівня складності, який може бути засвоєним дітьми незалежно від місця їх проживання. Програма рекомендована до подальшого використання фаховою комісією МОНУ від 22.06.2010 р., гриф Науково-методичної Ради з дошкільної педагогіки та психології МОН України оновлений та подовжений. На часі – впровадження оновлень, внесених до програми виховання і навчання «ДИТИНА», розробка оновленого пакету методичних посібників до неї та проведення серії науково-методичних семінарів на відповідну тематику.

Науковими керівниками проекту заходів по впровадженню програми «ДИТИНА» є доктор філософських наук Огневьюк В.О. та канд. пед. наук Волинець К.І.

Структура оновленої програми виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «ДИТИНА»
Загальна структура програми передбачає інтегроване забезпечення діяльності педагогічного персоналу через практичне представлення програмового змісту роботи в таких аспектах: принципи роботи, співпраця з родиною, зростання особистості, завдання та зміст навчально-виховної роботи, показники успішного розвитку дитини, умови успішної педагогічної роботи, вимоги до розвивального предметного середовища, завдання і зміст роботи музичного керівника, додаткова рекомендована література. Програмовий зміст навчально – виховної роботи з дітьми представлено по роках життя дитини дошкільного віку (від 2 до 7 років) у такій послідовності: «діти раннього віку», «наші малята», «дослідники, чомусики», «наша старша група». Вони є логічно та

змістовно взаємопов'язаними, поступово ускладнюються та відображують картину цілісного розвитку різних сфер особистості дитини упродовж дошкільного періоду. Інформацію про особливості виховання та навчання дітей 7-го року життя, які не пішли у школу (позаяк частині з них або не виповнилось 6 років або за станом здоров'я, або унаслідок інших причин), розміщено другою складовою у розділі «наша старша група». У змісті кожної вікової групи матеріал систематизовано таким чином: особливості розвитку дітей та завдання виховання і навчання дітей, організація виховання і навчання дітей, орієнтовний режим дня, після чого представлені тематичні розділи: «Зростаємо дужими», «Мова рідна, слово рідне», «Граючись, зростаємо», «Віконечко у природу», «Математична скарбничка», «Чарівні фарби и талановиті пальчики», «Привчаємось працювати», «Діти, які потребують допомоги батьків та вихователів», «Разом із сім'єю». Таке структурування матеріалу забезпечує системність та послідовність викладу, його поступове ускладнення відповідно до зростання вікових можливостей дітей, а також забезпечує тісний взаємозв'язок із сучасними науками – педагогікою, психологією, методиками, полегшує ознайомлення з програмою під час її вивчення у вищих навчальних закладах. Вважаємо, що таке структурування програми значно полегшує її сприйняття вихователями, а також допомагає чіткіше структурувати матеріал у відповідності до тих дисциплін, які викладались їм у процесі професійної підготовки.

У розділі «Зростаємо дужими» визначені основні завдання збереження та зміцнення здоров'я дитини, виховання фізичної культури, а саме:

всебічний розвиток, загартування, удосконалення функцій організму, підвищення фізичної та розумової працездатності дітей;

формування правильної постави, профілактика плоскостопості;

оволодіння різноманітними рухами (ходьба, біг, стрибки, метання та ін.); вправління в основних рухах під час проведення спортивних ігор і розваг;

розвиток рухових якостей (спритності, вправності, швидкості, сили, гнучкості, загальної витривалості), забезпечення активності, енергійності, високого тону;

виховання позитивних моральних і вольових рис характеру та уявлень про користь занять фізичною культурою;

виховання інтересу до активної рухової діяльності та формування потреби в систематичних заняттях фізичними вправами.

Здійсненню завдань фізичного виховання дітей дошкільного віку сприяє створення оптимального рухового режиму в дошкільному навчальному закладі. Основу його складають самостійна рухова діяльність дітей, рухливі ігри, щоденні заняття з фізичної культури, ранкова гімнастика, гігієнічна гімнастика після денного сну та інше.

Важливим аспектом діяльності педагогів є ознайомлення дошкільника із навколишнім світом. У процесі такого ознайомлення у дитини формуються елементарні уявлення про світ речей, предметів, іграшок, побут та життя людей, відбувається початкове становлення умінь діяти певним чином, вибудовується характер цих дій, вчинків, усталюється та ієрархізується система потреб, бажань та мотивів поведінки, виникають перші судження про навколишній світ, що стає основою характеру та ціннісного ставлення до навколишнього світу, явищ та подій. Зміст роботи у даному напрямку представлено у розділі «Дитина у довкіллі».

Вирішальне значення для повноцінного розвитку дитини має своєчасне оволодіння мовою, усім багатством її виражальних і змістових засобів. Мовлення тісно пов'язане з пізнавальним розвитком дитини, прилученням її до основ морально-етичної, емоційно-

ціннісної та художньої культури. Основним засобом розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку є спілкування в різних його формах та системах (з дорослими, іншими дітьми).

Зміст цієї багатогранної роботи, що викладена в розділі «Мова рідна, слово рідне», конкретизується в рубриках: «У світі звуків», «Слово до слова — зложиться мова», «У країні граматики», «Ми розповідаємо», «Ми розмовляємо». Кожну рубрику суттєво доопрацьовано і конкретизовано. Запропонована для кожної вікової групи тематика спілкування допомагає малюкам пізнавати навколишній світ, орієнтуватись у ньому, сприяє формуванню відповідного ставлення до різних явищ. Передбачено і варіант програми з українського мовлення для російськомовних дітей, що відвідують український дошкільний навчальний заклад.

Незаперечним джерелом мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку виступає художня література, що позитивно впливає на всі структурні рівні мовлення (звукову культуру, лексику, граматику, зв'язне мовлення); збагачує когнітивну, емоційну сфери, сприяє моральному вихованню підростаючого покоління. Зміст роботи з художньо-мовленнєвої діяльності представлено в окремому розділі «Художня література», який охоплює ознайомлення дітей з усною народною творчістю та авторськими художніми творами, виконавчу, творчо-імпровізаційну (ігри-драматизації, словесну творчість), театралізовану діяльність за їх змістом та ознайомлення дітей з книгою.

У розділі «Граючись, зростаємо» рекомендовано різні види ігор, кожний з яких має відповідне освітнє завдання: ігри, в яких діти привчаються до спільних дій, набувають умінь товаришувати, дружити, помічати та розуміти один одного, підтримувати, допомагати; різні види ігор з правилами; технічні ігри, ігри-драматизації тощо. Особливе місце посідають народні ігри. Це універсальна скарбниця духовних надбань народу. До них належать приспівки, колискові, пестушки, утішки, скоромовки, жартівливі пісеньки та ігри, примовки, заклички, докучливі казки, небилиці, лічилки, мовчанки, дражнилки, мирилки, хороводні ігри за народними мотивами, календарно-обрядові та рухливі ігри. Стан ігрової діяльності в групі може бути показником педагогічної майстерності вихователя.

Зміст розділу «Граючись, зростаємо» передбачає кілька взаємопов'язаних аспектів навчально-виховної роботи:

ознайомлення дітей різних вікових груп із творами народного і професійного мистецтва; розвиток різних видів образотворчої, художньої діяльності самих дітей, що передбачає оволодіння відповідними для малювання, ліплення, аплікації прийомами, навичками зображення і створення умов для творчої діяльності;

прилучення дітей старшого дошкільного віку до художньої творчості;

організація систематичних факультативних занять за інтересами з метою індивідуалізації виховного процесу, розвитку творчих здібностей дітей.

Своєчасно ввести дитину у світ рідної природи, виховати любов до неї, пізнавальний інтерес до її явищ, закласти основи екологічного виховання — важливе завдання роботи дошкільного закладу. Зміст розділу «Віконечко в природу» — багатоплановий і відповідно конкретизований, в ньому визначена система доступних дітям певного віку цілісних уявлень про природне оточення, пізнавальні дії (практичні, сенсорні, дослідницькі) та види діяльності, якими вони оволодівають. Освітні завдання наступні: навчити дітей спостерігати природу, на емоційно-сенсорній основі сприймати та оцінювати естетичну своєрідність її об'єктів та явищ у розмаїтті чуттєвих характеристик; цікавитись довкіллям,

турбуватись про нього; розповідати, запитувати, передавати враження в розповідях, музично-рухових імпровізаціях, малюнках; сформувати здатність співпереживати природі, виховувати потребу її оберігати, захищати від бездумного або шкідливого втручання. Результатом такої роботи має стати сформоване ціннісне ставлення дітей до природи, в якому відображуються інтелектуальні, емоційні, творчі та інші можливості та потреби дитини. Розділ побудований за сезонним принципом, а теми розташовані концентрично. Це дасть змогу на щоразу складнішому матеріалі розширювати, збагачувати, систематизувати уявлення дітей про природу; забезпечить їхню цілісність; дозволить створювати основу для накопичення певних фактів, вправляти в певних уміннях, навичках, розвивати здібності.

Важливе значення для розвитку пізнавальної активності має формування у дітей початкових математичних уявлень, що дозволяють орієнтуватися в кількісних, просторових та часових відношеннях. Зміст розділу «Математичний дзвіночок» для кожної вікової групи має два основних аспекти — обстеження предметних фактів та явищ і формування системи логіко-пізнавальних дій. Цим підкреслюється, що процес засвоєння математичного змісту означає виконання дітьми певних дій із специфічним матеріалом. А тому при здійсненні програмних завдань основною метою вихователя має бути не тільки кількість математичних фактів, які вивчають діти (множини, величини, розміщення в просторі, форми), а й формування основних видів пізнавальних дій — практичних, сенсорних, мислительних, за допомогою яких виділяються, усвідомлюються, узагальнюються різноманітні математичні уявлення. У системі навчально-виховної роботи з математичним змістом основне місце мають інтегровані (індивідуальні та групові) заняття, в яких математика поєднується з конструюванням, ліпленням, аплікацією, фізичними вправами, спостереженнями в природі тощо.

Прилучити дитину до краси і гармонії, до світу мистецтва, пробудити її творчі сили й бажання займатися різними видами художньої діяльності — надзвичайно важливе завдання виховання.

У розділі «Чарівні фарби і талановиті пальчики» художня діяльність дитини розглядається як поєднання тих видів занять, які спрямовані на розвиток творчої активності, ініціативності, образного мислення, уяви і світу фантазії, сприйнятливості краси навколишнього світу, спрямованості на збереження і творення краси. Спеціальна орієнтація навчально-виховного процесу в дитячому садку, його систематичність і відповідність особливостям розвитку дитини сприяє вихованню у неї художніх потреб, прагнення до краси в побуті, в природі, в найближчому оточенні, а далі й до краси як окремої соціальної потреби людської культури. Ці інтереси розвиваються, підсилюються в умовах художньої діяльності самої дитини і стають вже на кінець дошкільного віку основою творчого ставлення до різноманітних завдань, а згодом і до праці.

Художня діяльність поєднує всі види образотворчої діяльності (малювання, ліплення, аплікація), словесну творчість, музикування, конструювання, художню працю тощо. Тут узагальнюється весь досвід дитини (інтелектуальний, етичний, естетичний, трудовий), доповнюються, конкретизуються, ті знання і способи діяльності, яких вона набула, в них виділяється нова ознака, новий параметр для орієнтації в навколишньому світі — краса, естетичні цінності, що мають принципове значення в житті людини, визначаючи рівень її культури.

У народному мистецтві, його традиціях є витoki і національної, і загальнолюдської культури, а тому у вихованні кожної дитини традиції українського народного побуту і

мистецтва — образотворчого, літературного і музичного фольклору, національної класики — мають зайняти провідне місце.

Тематика занять тісно пов'язана з сезонними явищами природи, улюбленими творами художньої літератури, працею людей, традиційними святами, визначними подіями.

Умовою ефективності художнього виховання є доречне поєднання художнього слова, музики і образотворчої діяльності, їх взаємний вплив, взаємне збагачення.

У розділі «Привчаємось працювати» визначені види праці для кожної вікової групи, форми участі дітей у них, виховні й освітні завдання дитячої трудової діяльності. Для дошкільників трудові завдання не тільки корисні у виховному плані, оскільки формують відповідні моральні навички (берегти і підтримувати чистоту, порядок, допомагати, долати труднощі, радіти успіхам, доводити розпочате до кінця), а й надзвичайно цікаві, бо розкривають дітям сутність людської праці, дають змогу власними рученятами творити, беручи участь у різних видах праці — домашній, у природі, на майданчику, у виготовленні художніх, сувенірних виробів.

Поряд з рідною мовою народна пісня, виразні образи хороводних творів, доступні емоційному сприйманню дітей твори українських композиторів та світової музичної скарбниці є необхідним і невичерпним джерелом виховання особистості, формування її почуттів, культури.

Для кожної вікової групи передбачено розділ «Діти, які потребують допомоги батьків та вихователів». Він зосереджує увагу вихователів на доцільних психологічних прийомах індивідуальної роботи. Хоч уваги та особистісного підходу у вихованні потребує кожний малюк, однак є такі, які викликають особливу турботу дорослих — чи то своєю надмірною активністю, непосидючістю, чи своєю незадовільною поведінкою або відставанням у розвитку. Щоб допомогти вихователям та батькам таких неординарних дітей, у розділі розглянуті найбільш типові психологічні причини труднощів, які виникають у їх вихованні.

Індивідуально орієнтованої роботи також потребують діти, які дещо випереджають за своїм розвитком однолітків. У зв'язку з цим для вихователів і батьків буде цікавою рубрика про «дошкільнят з підвищеною пізнавальною активністю». Психологічні поради щодо забезпечення супроводу розвитку таких дітей включають певні рекомендації по веденню спостережень за дітьми з метою виявлення їх індивідуальних особливостей, методи побудови індивідуального підходу, ефективні форми спілкування з окремими групами дошкільнят, а також орієнтовний перелік психогімнастичних рольових ігор, які сприятимуть соціальній адаптації дитини.

Для кожної вікової групи окреслено завдання роботи, відповідний зміст, умови успішної педагогічної роботи, показники успішного розвитку та рекомендації батькам, що дає змогу при врахуванні специфіки громадського і сімейного виховання досягати спільності, взаємної підтримки, взаємного збагачення навчальних та виховних можливостей з орієнтацією на кращі традиції сім'ї та позитивні фактори розвитку дитини у дошкільному початковому закладі.

Окремо представлено розділ «Прилучаємось до музичної скарбниці». Розділ «Прилучаємось до музичної скарбниці» подано цілісно, для всіх груп разом. Це полегшить орієнтування в змісті роботи музичного керівника. Разом з тим слід наголосити, що вихователям, які ведуть освітню роботу в групах, вкрай важливо знати програму музичного виховання, співпрацювати з музичним керівником та здійснювати прилучення дітей до музичної культури тими засобами, які можна використати в умовах групи.

Структурні частини, з яких складається цей розділ, мають на меті різнобічний музично-естетичний розвиток дитини: виховання любові до пісні й співу, вміння виявити відповідний настрій в інтонації, пластиці, самостійному музикуванні, бажання слухати музику.

Створення вихователем на заняттях радісної, приємної для кожної дитини атмосфери, яка допомагає увійти в чарівний світ музично-естетичних почуттів і образів, сприяє прилученню дитини до музики з найбільш ранніх років.

У розділі наведено орієнтовний музичний репертуар. З нього музичний керівник разом з вихователем може вибрати ті твори, які найбільше відповідають його задумам. Водночас педагог може самостійно добирати музичні твори, дбаючи про їх високий художній рівень та доступність. Пісенний матеріал слід обов'язково транспонувати відповідно до вікових можливостей дітей.